

Zpráva ve věci rovného zacházení v přístupu osob se sluchovým postižením ke studiu na pedagogických fakultách veřejných vysokých škol

---

V rámci naplňování své povinnosti přispívat k prosazování práva na rovné zacházení¹ jsem se opakovaně zabývala ochranou osob se sluchovým postižením před diskriminací.² Zejména těm lidem, kteří jsou uživateli českého znakového jazyka, často znesnadňuje přístup k nejrůznějším službám, statkům i spravedlnosti jazyková bariéra. Považuji za velmi důležité chránit práva lidí se sluchovým postižením. Za klíčové považuji, aby se jim dostalo kvalitního vzdělání v přístupné formě. S tím souvisí potřeba zvyšování počtu kvalitních pedagogů z řad uživatelů českého znakového jazyka a z řad lidí se sluchovým postižením obecně.

Z celkového vyznění Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením (dále také „Úmluva“)³ plyne,⁴ že by se na záležitostech týkajících se osob se zdravotním postižením měly účastnit v co největší možné míře právě osoby se zdravotním postižením. S cílem přispět k zajištění realizace tohoto práva se smluvní státy zavázaly přijmout příslušná opatření pro zaměstnávání učitelů, včetně učitelů se zdravotním postižením, kteří ovládají znakový jazyk, a pro přípravu odborníků a pracovníků, kteří působí na všech úrovních vzdělávání. Tato příprava má zahrnovat informace o problematice zdravotního postižení a využívání vhodných podporujících a alternativních způsobů, prostředků a formátů komunikace, vzdělávacích technik a materiálů přizpůsobených potřebám osob se zdravotním postižením.⁵

Vzhledem k tomu, že jsem byla upozorněna na některé překážky stojící před neslyšícími zájemci o pedagogické obory, rozhodla jsem se oslovit osm pedagogických fakult veřejných vysokých škol s několika dotazy. Odpovědi jednotlivých fakult⁶ jsem následně vyhodnotila z pohledu práva na rovné zacházení.

---

1 Ustanovení § 1 odst. 5 ve spojení s ustanovením § 21b zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

2 Zabývala jsem se systémovými problémy dětí, žáků a studentů se sluchovým postižením a formulovala jsem doporučení směřující Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy a České školní inspekci; bližší viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 20. listopadu 2015, sp. zn. 4658/2012/VOP/EN; dostupné z <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3366>. V minulosti jsem také na základě podnětu řešila například případ nepřijetí přiměřeného opatření pro stěžovatelku se sluchovým postižením; bližší viz zpráva veřejného ochránce práv ze dne 24. června 2016, sp. zn. 2587/2015/VOP/EN; dostupné z <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4180>. V březnu 2017 jsem také upozorňovala na chybějící tlumočníky českého znakového jazyka, tisková zpráva dostupná z <https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2017/spolecnost-zatim-neumi-vnimat-potreby-lidi-se-zdravotnim-postizenim/>.

3 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením přijatá Valným shromážděním OSN dne 13. prosince 2006, vyhlášená pod č. 10/2010 Sb. m. s.

4 Z preambule Úmluvy lze vyzdvihnout písm. o), v) a y); dále je v souvislosti s plným a účinným zapojením osob se zdravotním postižením třeba zmínit čl. 3 písm. a), čl. 4 bod 3, čl. 8 bod 1 písm. c), čl. 19, čl. 24 bod 1 písm. c) a čl. 24 bod 4 Úmluvy.

5 Čl. 24 bod 4 Úmluvy.

6 Odpovědělo mi sedm pedagogických fakult, a to Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Masarykovy univerzity, Ostravské univerzity, Univerzity v Hradci Králové, Univerzity Karlovy, Jihočeské univerzity

A. Shrnutí závěrů

A.1 Podpůrná opatření

Podle antidiskriminačního zákona⁷ má vysoká škola povinnost přijímat přiměřená opatření pro osoby se zdravotním postižením, aby se mohly zúčastnit odborného vzdělávání. Nesplnění této povinnosti je nepřímou diskriminací.

Pedagogické fakulty plní povinnost přijímat přiměřená opatření pro osoby se zdravotním postižením přes centra podpory pro studenty se specifickými nároky. Jedná se o profesionální instituce, které plní tyto úkoly velmi dobře. Díky nim dnes může studovat celá řada studentů se zdravotním postižením, kteří v minulosti studovat nemohli.

A.2 Nepřístupnost některých oborů pro studenty se sluchovým postižením

Přístupnost oborů pro osoby se sluchovým postižením se na pedagogických fakultách liší.

A.2.1 Posouzení z hlediska přímé diskriminace

Obory, které nejsou osobám se sluchovým postižením přístupné kvůli jejich postižení, jsem posuzovala z hlediska přímé diskriminace. Tou se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to mimo jiné z důvodu zdravotního postižení⁸ v oblasti přístupu ke vzdělání.⁹ Diskriminací není rozdílné zacházení z důvodu zdravotního postižení, pokud je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.

Na některých fakultách jde o obory z oblasti hudební výchovy kvůli náplni studia, na Masarykově univerzitě jde o obor učitelství pro mateřské školy a první stupeň základní školy kvůli zaměření na praxi hlavního vzdělávacího proudu.

Dospěla jsem k následujícím závěrům:

- Znepřístupnění oborů hudební výchovy a sbormistrovství pro osoby se sluchovým postižením není přímou diskriminací. Jde o přiměřený a nezbytný prostředek k dosažení cíle, aby absolventi oborů hudební výchovy dosáhli požadovaných kompetencí. Dobrý sluch je totiž předpokladem pro studium těchto oborů.
- Plošné vyloučení osob se sluchovým postižením z možnosti studovat obory učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy představuje přímou diskriminaci. Takové opatření sice sleduje legitimní cíl zaměření na praxi hlavního vzdělávacího proudu, nicméně není přiměřené, a ani nezbytné. Vzdělání v oborech

---

v Českých Budějovicích, Univerzity Palackého v Olomouci. Nereagoval pouze děkan Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni.

⁷ Ustanovení § 3 odst. 2–4 zákona č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁸ Podle ustanovení § 2 odst. 3 antidiskriminačního zákona.

⁹ Ustanovení § 1 odst. 1 písm. i) antidiskriminačního zákona.

učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy je využitelné i pro praxi ve školách, kde se vzdělávají děti se sluchovým postižením.

A.2.2 Posouzení z hlediska nepřímé diskriminace

Nepřímou diskriminací¹⁰ se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je mimo jiné z důvodu zdravotního postižení osoba znevýhodněna oproti ostatním. Nepřímou diskriminací není, pokud toto ustanovení, kritérium nebo praxe je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.

Pro přijetí na některé obory nabízené fakultami (učitelství pro mateřské školy a pro první stupeň základní školy, logopedie, výuka všeobecně vzdělávacího předmětu český jazyk) musí uchazeč doložit logopedické potvrzení o absenci řečové vady (případně potvrzení i z foniatrického vyšetření).

Požadavek logopedického potvrzení o absenci vady řeči nebo foniatrického vyšetření (dále také „potvrzení“) dopadá hůře na uchazeče se sluchovým postižením. Většina osob se sluchovým postižením totiž vadou řeči trpí, protože nemá nad řečí sluchovou kontrolu nebo ji má ztíženou.

Při aplikaci testu nepřímé diskriminace u jednotlivých oborů jsem dospěla k následujícím závěrům.

Vyžadování potvrzení pro obory zaměřené na učitelství v mateřské škole a na prvním stupni základní školy sleduje legitimní cíl, aby učitelé dětí a žáků nízkého věku byli správným mluvním vzorem. Striktní uplatňování tohoto požadavku bez možnosti udělení výjimky zájemcům z řad osob se sluchovým postižením není přiměřeným ani nezbytným prostředkem k dosažení sledovaného cíle. Je proto nepřímo diskriminační z důvodu sluchového postižení.

- U studia zaměřeného na logopedii je legitimní potvrzení požadovat, protože správná výslovnost je podstatou tohoto studia. Plošné vyžadování potvrzení považuji v daném případě za přiměřené i nezbytné, proto se o diskriminaci nejedná.

Vyžadování potvrzení po uchazečích o studium výuky všeobecně vzdělávacího předmětu český jazyk bez možnosti individuální výjimky pro osoby se sluchovým postižením představuje nepřímou diskriminaci. Dané opatření sice sleduje legitimní cíl, aby učitel češtiny byl mluvním vzorem pro své žáky; přísné vyžadování logopedického potvrzení o absenci řečové vady však není prostředkem přiměřeným ani nezbytným k dosažení sledovaného cíle.

---

¹⁰ Ustanovení § 3 odst. 1 antidiskriminačního zákona.

B. Skutková zjištění

B.1 Počty studentů a obory, které studují

Níže uvedené informace se vztahují k období loňského podzimního semestru. Oslovené vysoké školy evidují pochopitelně pouze ty studenty se sluchovým postižením, kteří mají specifické potřeby při studiu a kteří se takto registrují.¹¹

Na Pedagogické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem¹² studují tři studenti se sluchovým postižením; všichni ve studijním programu Speciální pedagogika, oboru Speciální pedagogika – intervence.

Na Masarykově univerzitě¹³ také nejvíce studentů se sluchovým postižením studuje speciální pedagogiku,¹⁴ méně z nich pak jiné obory (řada z nich však alespoň částečně speciální pedagogiku také studuje, jeden studuje samostatně speciální andragogiku).¹⁵

Na Pedagogické fakultě Ostravské univerzity¹⁶ studuje celkem deset studentů se sluchovým postižením, přičemž dva jsou uživateli českého znakového jazyka. Jaké obory studují, mi není známo.

Dva studenti se sluchovým postižením navštěvují Pedagogickou fakultu Univerzity v Hradci Králové,¹⁷ z toho jeden učitelství pro mateřské školy, jeden učitelství pro druhý stupeň základní školy a střední školy.¹⁸

Podle získaných informací na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy¹⁹ studuje pět studentů se sluchovým postižením. Všichni studují obor speciální pedagogika.²⁰

---

11 Není proto vyloučeno, že pedagogické fakulty navštěvují i další studenti se sluchovým postižením, kteří o úpravy nepožádali. Z povahy věci se však nebude jednat o studenty s těžšími formami sluchového postižení, kteří potřebují přiměřené úpravy studia.

12 Podle vyjádření děkana doc. PaedDr. Pavla Doulíka, Ph.D., ze dne 29. září 2016.

13 Podle vyjádření děkana doc. PhDr. Jiřího Němce, Ph.D., ze dne 7. září 2016.

14 Jeden student v bakalářském prezenčním studiu, devět studentů v bakalářském kombinovaném studiu, pět studentů v navazujícím magisterském prezenčním studiu, čtyři studenti v navazujícím kombinovaném magisterském studiu, jeden v doktorském kombinovaném studiu a jeden v rámci celoživotního vzdělávání.

15 Jde o jednoho studenta oboru sociální pedagogika v bakalářském prezenčním studiu a jednoho studenta kombinace pedagogického asistentství speciální pedagogiky pro ZŠ s pedagogickým asistentstvím matematiky pro ZŠ v bakalářském prezenčním studiu. Stejnou kombinaci oborů studuje jeden student i v navazujícím magisterském prezenčním studiu. Dále se jedná o studenta speciální andragogiky v navazujícím magisterském kombinovaném studiu a jednoho účastníka celoživotního vzdělávání oboru vychovatelství.

16 Podle vyjádření děkana doc. Mgr. Tomáše Jarmy, Ph.D., ze dne 11. října 2016.

17 Podle vyjádření děkana doc. PhDr. MgA. Františka Vaníčka, Ph.D., ze dne 25. října 2016.

18 Konkrétně jde o obor učitelství pro 2. stupeň ZŠ – etická výchova, výtvarná výchova, učitelství pro střední školy – výtvarná výchova, základy společenských věd.

19 Podle vyjádření děkana prof. PaedDr. Michala Nedělký, Dr., ze dne 25. října 2016.

20 Čtyři z nich v bakalářském a magisterském navazujícím studiu, jeden v doktorském studijním programu.

Dva studenti se sluchovým postižením studují na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích.²¹ Oba studují v prezenčním bakalářském studijním programu, jeden speciální pedagogiku předškolního věku, druhý geografii pro veřejnou správu.

V Centru podpory studentů se specifickými potřebami Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci²² evidují třináct studentů se sluchovým postižením. Všichni tito studenti studují speciální pedagogiku nebo andragogiku, buď samostatně, nebo v kombinaci s dalším oborem.²³

B.2 Podpůrná opatření

Všechny oslovené fakulty zajišťují studentům se specifickými potřebami podpůrná opatření přes servisní pracoviště (centra podpory), která zřizuje rektor pro celou univerzitu. Škála podpůrných opatření je široká a podmínky jsou každému studentovi se sluchovým postižením vytvořeny podle jeho individuálních potřeb.

B.3 Přístupnost jednotlivých oborů pro uchazeče se sluchovým postižením

Pedagogických fakult veřejných vysokých škol jsem se ptala, zda jsou studentům se sluchovým postižením dostupné všechny obory na fakultě. Případně, které jim dostupné nejsou a z jakých důvodů. V této souvislosti jsem se zajímala také o to, zda vyžaduje fakulta od uchazečů o studium nějaká potvrzení (například potvrzení od logopeda, zda uchazeč netrpí vadou řeči). Na logopedické potvrzení jsem se zaměřila proto, že většina osob se sluchovým postižením trpí řečovou vadou. Vyžadování potvrzení od logopeda či foniatra tak fakticky obor osobám se sluchovým postižením znepřístupňuje.

Níže shrnuji informace o tom, které obory nejsou přístupné osobám se sluchovým postižením, na kterých fakultách a z jakých důvodů. Požadavky jednotlivých fakult se liší. Některé fakulty posuzují přihlášku ke konkrétnímu oboru zcela individuálně a žádná potvrzení se nevyžadují.

Například na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích jsou podle vyjádření děkana fakulty studentům se sluchovým postižením dostupné všechny obory; uchazeči o studium žádná specifická potvrzení dokládat nemusejí.

---

21 Podle vyjádření děkana Mgr. Michala Vančury, Ph.D., ze dne 31. října 2016.

22 Podle vyjádření ředitelky Centra podpory studentů se specifickými potřebami Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci [Mgr. Lucii Pastierikové, Ph.D.](#), ze dne 20. listopadu 2016.

23 Studenti se sluchovým postižením, kteří jsou uživateli českého znakového jazyka, studují následující obory (vše v kombinované formě): v bakalářském studiu jeden student speciální pedagogiku předškolního věku, dva studenti speciální pedagogiku pro 2. stupeň základní školy a střední školy v kombinaci s matematikou se zaměřením na vzdělávání, jeden student v kombinaci s geografii; v navazujícím magisterském programu je jeden student Speciální pedagogiky – poradenství; a v doktorském studijním programu jeden student speciální pedagogiky.

Studenti se sluchovým postižením, kteří užívají verbální jazyk, studují následující obory: v bakalářském studiu jeden student speciálně pedagogickou andragogiku (kombinovaně), jeden student speciální pedagogiku pro 2. stupeň základní školy a střední školy v kombinaci s výchovou ke zdraví se zaměřením na vzdělávání (prezenčně), jeden student speciální pedagogiku pro 2. stupeň základní školy a střední školy v kombinaci s českým jazykem a literaturou se zaměřením na vzdělávání (kombinovaně), v navazujícím magisterském programu kombinované formě jsou dva studenti speciální pedagogiky pro 2. stupeň základní školy a střední školy v kombinaci s učitelstvím českého jazyka pro 2. stupeň základních škol, v doktorském studijním programu je jeden student a jeden účastník celoživotního vzdělávání speciální pedagogiky – vychovatelství.

Děkan Pedagogické fakulty Ostravské univerzity uvedl, že se studenti se sluchovým postižením zatím vždy hlásili na obory, které jim přístupné byly, fakulta nemá přehled o tom, které obory by těmto studentům mohly být nepřístupné.

Na Univerzitě Palackého v Olomouci je v případě zájmu možná konzultace podrobné náplně studia jednotlivých oborů s ohledem na individuální zdravotní postižení studenta; v zásadě jsou studentům se sluchovým postižením dostupné všechny obory.

Děkan Pedagogické fakulty Univerzity v Hradci Králové také uvedl, že uchazeči se mohou hlásit na všechny obory. Upozornil, že vzhledem k tomu, že studenti se sluchovým postižením jsou velmi heterogenní skupinou, jejich možnosti při studiu může ovlivňovat nejen druh postižení, ale také jeho hloubka, doba vzniku, podpora a terapie poskytnutá v průběhu života, míra narušené komunikační schopnosti, rodinné zázemí, využívané kompenzační pomůcky apod. Podle děkana fakulty není proto možné jednoduše popsat, u kterých oborů je studium jednoduše zvládnutelné, protože to ovlivňuje velké množství faktorů jak na straně studenta, tak studovaného oboru.

B.3.1 Obory nepřístupné z podstaty studia

Z odpovědí některých pedagogických fakult veřejných vysokých škol²⁴ vyplynulo, že některé obory nejsou osobám se sluchovým postižením přístupné ze samotné podstaty studia. Jedná se o obory z oblasti hudební výchovy. Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně uvedla, že u těchto oborů jsou v rámci profilu absolventa vyžadovány kompetence, které by byly obtížně dosažitelné či by nebyly dosažitelné vůbec u studentů se sluchovým postižením (intonace, harmonie, rytmus, zpěv, hra na hudební nástroj, vedení hudebních těles apod.).

B.3.2 Učitelství pro mateřské školy a první stupeň základních škol

Na Masarykově univerzitě nejsou osobám se sluchovým postižením přístupné obory učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy kvůli zaměření na vzdělávací praxi hlavního proudu. Děkan fakulty však uvedl, že není žádoucí, aby uchazeči byli ke studiu přijímáni na základě předpokládaného uplatnění v praxi, které se vývojem osobním i společenským může kdykoli změnit. Vysoká škola by je podle jeho vyjádření měla přijímat na základě schopnosti splnit podmínky akreditovaného oboru. V takových případech lze obory učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy uvolnit ke studiu nadaných uživatelů českého znakového jazyka, ať už se jako absolventi uplatní kdekoli. Znalosti těchto oborů mohou být podpůrné pro jinou odbornou praxi, mohou zlepšit praxi speciálních škol a lze je uplatnit i ve školách hlavního proudu prostřednictvím tlumočnicka.

Na Pedagogické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem u oborů učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základních škol (a to i v kombinaci se speciální pedagogikou) vyžadují logopedické potvrzení, že uchazeč netrpí řečovou vadou.

U oborů učitelství pro mateřské školy, učitelství pro první stupeň základní školy a pedagogika předškolního věku vyžaduje logopedické potvrzení také Pedagogická fakulta

²⁴ Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem a Masarykova univerzita.

Univerzity Karlovy. Podle děkana fakulty se jedná o obory, u nichž se správná výslovnost uchazečů vztahuje přímo k obsahu studia a jeho výstupům. Uvedl, že tento přístup vychází také z akreditací příslušných studií a profilu absolventa. Učitel mateřské školy a učitel prvního stupně základní školy musí být podle děkana fakulty pro své žáky mluvním vzorem. Logopedické potvrzení fakulta vyžaduje proto, že náprava narušené komunikační schopnosti bývá zpravidla déletrvajícím procesem a v mnohých případech je v dospělosti již nemožná.

Dále děkan fakulty k mému dotazu uvedl, že obory, z nichž student získá kvalifikaci učit v mateřské škole či na prvním stupni základní školy, nejsou postaveny tak, aby zaručovaly nebo slibovaly uplatnění ve speciálním školství. Podle jeho vyjádření se obsah těchto oborů zaměřuje na učitelskou profesi v běžném školství, aniž zpochybňoval inkluzivní přístupy. Uchazeči se sluchovou vadou mohou studovat speciální pedagogiku a na ni navázat rozdílovým studiem pro výkon profese na prvním stupni základní školy nebo v mateřské škole. Vhodná cesta k získání této kvalifikace tak pro osoby se sluchovým postižením podle děkana fakulty existuje. Na Univerzitě Karlově je dále možné studovat obor Čeština v komunikaci neslyšících, který může být taky základem pro výkon učitelské profese ve speciálním školství.

Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci požaduje potvrzení z logopedického i foniatrického vyšetření po uchazečích o obor učitelství pro první stupeň základní školy a speciální pedagogika a oboru speciální pedagogika – učitelství pro mateřské školy. U studentů se specifickými potřebami se povinnost splnit tuto podmínku řeší individuálně.

B.3.3 Studium logopedie a požadavek logopedického/foniatrického potvrzení

Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity žádá potvrzení od logopeda u studia logopedie. Studenti s těžkým postižením sluchu ale potvrzení dodávat nemusejí; zároveň neskládají zkoušku z logopedie, pouze ze surdopedie.²⁵

Logopedické potvrzení vyžaduje u oborů se zaměřením na logopedii²⁶ i Pedagogická fakulta Univerzity v Hradci Králové.

Naproti tomu Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci vyžaduje po uchazečích o obor logopedie potvrzení z foniatrického vyšetření. Děkan fakulty k tomu uvedl, že fakulta umožňuje konzultaci podrobné náplni studia jednotlivých oborů s ohledem na individuální zdravotní postižení studenta.

B.3.4 Studium českého jazyka a požadavek logopedického potvrzení

Logopedické potvrzení vyžaduje Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy jako jediná i u oboru učitelství českého jazyka. Děkan fakulty přitom obor český jazyk uvedl jako jeden z oborů, o který mají studenti se sluchovým postižením největší zájem.²⁷ K požadavku na logopedické potvrzení u oboru českého jazyka předložil děkan fakulty obdobné argumenty jako v případě

²⁵ Při specializaci surdopedie-logopedie.

²⁶ Bakalářské studium oboru speciální pedagogika – intervence a studium navazujícího magisterského oboru speciální pedagogika – logopedie.

²⁷ Podle vyjádření děkana prof. PaedDr. Michala Nedělký, Dr., ze dne 25. října 2016 měli studenti se sluchovým postižením největší zájem o obory speciální pedagogiky, psychologie, výchovy ke zdraví, výtvarné výchovy, tělesné výchovy, český jazyk, vychovatelství.

vyžadování tohoto potvrzení u oborů vztahujících se k učitelství pro mateřské školy a první stupeň základních škol. Zkrátka, jedná se podle něj o obor, ve kterém je správná výslovnost úzce spjata se studiem. Učitel českého jazyka má být pro své žáky podle fakulty mluvším vzorem.

Dále uvedl, že fakulta zaznamenala jeden případ osoby se sluchovým postižením, která se chtěla hlásit na obor český jazyk ve studijním programu učitelství pro střední školy a požadavek logopedického potvrzení rozporovala. Dotazovala se e-mailem, zda jí fakulta udělí výjimku. Podle vyjádření děkana fakulty nebylo možné jí v e-mailové komunikaci potvrdit, že jako jediná z cca dvou set zájemců o obor nemusí předkládat potvrzení z logopedického vyšetření, protože trpí sluchovým postižením. Nakonec přihlášku nepodala. Podmínky přijímacího řízení jsou podle děkana fakulty platné pro všechny uchazeče o studium i pro studenty se sluchovým postižením.

Fakulta potvrzení od logopeda nevyžaduje v bakalářském studiu českého jazyka se zaměřením na vzdělávání, které ještě není studiem pro výkon učitelské profese, ale přípravou na ně. Podle vyjádření děkana fakulty tak fakulta dává prostor i uchazečům s drobnými logopedickými vadami, aby využili času do navazujícího magisterského studia ke zlepšení výslovnosti.

C. Právní hodnocení

C.1 Systém podpůrných opatření

Antidiskriminační právní úprava po vysokých školách a mnohých dalších subjektech požaduje vstřícný přístup k osobám se zdravotním postižením. Zdravotní postižení má sociální charakter. Rigidní sociální prostředí, které osobu se zdravotním postižením obklopuje a odmítá se přizpůsobit jejím potřebám, jí může v životě způsobovat nepřekonatelné obtíže. Je tak na společnosti, aby umožnila těmto osobám plné sociální začlenění. Jinými slovy, není chybou osoby se zdravotním postižením, že se nepřizpůsobí společnosti (někdy k tomu ani nemá vhodné prostředky), ale chybou společnosti, že se nepřizpůsobí takovému člověku (byť to v silách společnosti je). Uvědomuji si, že tato povinnost klade (nejen) na vysoké školy opravdu velké břemeno. Domnívám se však, že osobám se zdravotním postižením může přinést natolik velký užitek, že toto břemeno je ospravedlnitelné.

Antidiskriminačního zákon²⁸ upravuje mimo jiné povinnost přijímat přiměřená opatření pro osoby se zdravotním postižením, aby se mohly zúčastnit odborného vzdělávání. Odborným vzděláváním je nepochybně i poskytování vysokoškolského vzdělávání.²⁹ Nesplnění této povinnosti je nepřímou diskriminací. Povinnost činit všechna dostupná

---

28 Ustanovení § 3 odst. 2–4 antidiskriminačního zákona.

29 Jde o promítnutí požadavků směrnice Rady 2000/78/ES, ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání. Směrnice vyžaduje po členských státech přijetí takových opatření, která by zajistila přijímání přiměřených opatření pro osoby se zdravotním postižením, a to kromě jiného i v oblasti přístupu k odborné přípravě/vzdělávání (v anglickém znění „vocational training“). Domnívám se, že studium na vysoké škole lze jako určitou formu odborné přípravy na zaměstnání chápat. O vzdělávání na vysokých školách se v souvislosti s termínem „vocational training“ hovoří i v některých studiích (dostupné např. z <http://mavoieproeurope.onisep.fr/en/initial-vocational-education-and-training-in-europe/czech-republic/>).

Srov. také rozsudek Soudního dvora ze dne 13. 2. 1985, Françoise Gravier v City of Liège, C-293/83.

opatření pro vyrovnání příležitostí studovat na vysoké škole uvádí také zákon o vysokých školách.³⁰

Všechny pedagogické fakulty, které mi odpověděly, plní povinnost přijímat přiměřená opatření pro osoby se zdravotním postižením přes servisní pracoviště, centra podpory pro studenty se specifickými nároky, která potřeby studentů řeší individuálně podle jejich potřeb.

Je mi známo, že centra podpory studentů jsou profesionální instituce, které plní tyto úkoly velmi dobře. Jsem velmi vděčná za to, že díky nim dnes může studovat celá řada studentů se zdravotním postižením, kteří v minulosti studovat nemohli.

C.2 Hodnocení nepřístupnosti některých oborů pro studenty se sluchovým postižením

Z užtku osob se zdravotním postižením a jejich zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními má prospěch celá společnost. Co nejširší zpřístupnění oborů na pedagogických fakultách vysokých škol pro studenty se sluchovým postižením je toho dobrým příkladem. Společnost tím totiž získá vyšší počet učitelů znalých českého znakového jazyka. Těch je podle tematické zprávy České školní inspekce³¹ nedostatek; úroveň znalosti českého znakového jazyka u stávajících pedagogů je navíc velmi rozdílná a těžko ověřitelná.³² Tento stav vede k tomu, že pro některé děti a žáky není zajištěno vzdělávání v českém znakovém jazyce, čímž jsou porušována jejich práva.³³

Jsem velmi vděčná pedagogickým fakultám, které mi odpověděly na moje dotazy. Získala jsem tím představu o tom, kolik studentů se sluchovým postižením na těchto fakultách

---

30 Ustanovení § 21 odst. 1 písm. e) zákona o vysokých školách.

31 „Nejčastějším důvodem toho, proč pro některé děti nebo žáky není zajištěno vzdělávání v českém znakovém jazyce, je nedostatek učitelů, kteří by dokázali komunikovat v českém znakovém jazyce.“ Tematická zpráva České školní inspekce z listopadu 2017, která se týká vzdělávání dětí a žáků se sluchovým postižením v mateřských a základních školách zřízených podle § 16 odst. 9 školského zákona, str. 2; dostupné z <http://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Tematicka-zprava-Vzdelavani-deti-a-zaku-se-sluchov>.

32 „Systémovým nedostatkem ve vzdělávání dětí a žáků se sluchovým postižením je také skutečnost, že v České republice stále ještě chybí standardizovaný a účinný mechanismus ověřování znalostí českého znakového jazyka, z čehož vyplývá velmi rozdílná znalostní úroveň pedagogů. Nahrazení vzdělávání v českém znakovém jazyce či tlumočnicka neslyšícím asistentem pedagoga není optimálním řešením.“ Tamtéž. Na potřebu standardizace českého znakového jazyka jsem v minulosti Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy upozorňovala (blíže viz zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 20. listopadu 2015, sp. zn. 4658/2012/VOP/EN; dostupné z <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3366>). Ministerstvo přislíbilo, že stav napraví; nadále s ním v této věci komunikuji a věřím v pozitivní změnu do budoucna.

33 Právo osob se zdravotním postižením na vzdělání garantuje čl. 24 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, která je součástí právního řádu České republiky. Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, se zavázaly umožnit studium znakového jazyka a podporu jazykové identity společenství neslyšících. Smluvní strany podle Úmluvy mají povinnost zajistit, aby nevidomým, neslyšícím a hluchoslepým osobám, a zejména dětem, bylo poskytováno vzdělávání v jazycích a způsobech a prostředcích komunikace, které jsou pro dotyčnou osobu nejvhodnější, a v prostředcích, která maximalizují vzdělávací pokroky a sociální rozvoj.

Úvodní ustanovení zákona č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, ve znění pozdějších předpisů, zakotvuje právo neslyšících svobodně si zvolit z komunikačních systémů ten, který odpovídá jejich potřebám. Jejich volba musí být v maximální možné míře respektována tak, aby měli možnost rovnoprávného a účinného zapojení do všech oblastí života společnosti i při uplatňování jejich zákonných práv.

studuje a jaké obory volí. Ke své radosti jsem také zjistila, že přístupnost oborů pro osoby se sluchovým postižením je obecně dobrá.

V dílčích ohledech se přístupnost pro tyto studenty na jednotlivých fakultách liší. Některé obory nejsou přístupné z povahy studia, některé kvůli zaměření na praxi hlavního vzdělávacího proudu nebo proto, že učitel má být pro své žáky mluvnickým vzorem.

Níže si dovoluji posoudit nepřístupnost jednotlivých oborů spolu s argumenty, které k nim pedagogické fakulty přednesly, z hlediska práva na rovné zacházení. Pokud totiž dojde k tomu, že uchazeč se sluchovým postižením je v některých případech vyloučen z možnosti studovat určité obory, není prostor ani pro přijímání přiměřených opatření podle jeho individuálních potřeb. Domnívám se proto, že je třeba důvody pro plošné znepřístupnění studijních oborů pro osoby se sluchovým postižením pečlivě vážít.

Přála bych si, aby pedagogické fakulty nepovažovaly moje hodnocení za výtky či snahu usvědčit je z úmyslu diskriminovat. Diskriminace není založena na prokazování úmyslu znevýhodnit osoby se zdravotním postižením; k nepřímé diskriminaci může dojít i zcela nezamýšleně. V konkrétních případech je tak třeba posoudit zejména to, jestli je méně příznivé zacházení rozumně odůvodněno, či nikoliv. Moje hodnocení a z něj vyplývající pár doporučení mají směřovat ke zlepšení praxe pedagogických fakult ve vztahu k osobám se sluchovým postižením.

Při svém hodnocení jsem se nezabývala konkrétními podmínkami akreditace. S účinností od 1. září 2016 však akreditace jednotlivých studijních programů musí obsahovat požadavky související se zajištěním podmínek rovného přístupu zdravotně postižených uchazečů a studentů k vysokoškolskému vzdělání.³⁴ Předpokládám proto, že moje doporučení budou do budoucna proveditelná.

C.2.1 Obory z oblasti hudební výchovy

Přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru.³⁵ Antidiskriminační zákon dopadá mimo jiné na oblast přístupu ke vzdělání.³⁶ Diskriminací není rozdílné zacházení z uvedených důvodů,³⁷ pokud je toto rozdílné zacházení objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.

Některé pedagogické fakulty mi sdělily, že studentům se sluchovým postižením nejsou z povahy studia přístupné obory z oblasti hudební výchovy. Důvodem je samotná podstata

---

³⁴ Ustanovení § 78a odst. 2 písm. b) zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

³⁵ Podle ustanovení § 2 odst. 3 antidiskriminačního zákona.

³⁶ Ustanovení § 1 odst. 1 písm. i) antidiskriminačního zákona.

³⁷ Vyjma rasy, etnického původu a národnosti; tyto diskriminační důvody jsou považovány za nejzávažnější. Méně příznivé zacházení v přímé formě je proto podle ustanovení § 6 odst. 3 antidiskriminačního zákona ospravedlnitelné jen v oblasti zaměstnávání, pokud je k tomu věcný důvod spočívající v povaze vykonávané práce nebo činnosti a uplatněné požadavky jsou této povaze přiměřené. Jako příklad lze uvést výběr herce pro určitou roli apod.

studia; po absolventech jsou vyžadovány kompetence, které by byly obtížně dosažitelné či by nebyly dosažitelné vůbec u studentů se sluchovým postižením.

Vzhledem k tomu, že sluch je smyslem, který je pro studium hudební výchovy naprosto klíčový, je zřejmé, že fakulty k vyloučení osob se sluchovým postižením z přístupu k tomuto typu studia vedou objektivní důvody. Znepřístupnění oborů hudební výchovy a sbormistrovství pro osoby se sluchovým postižením považují za přiměřený prostředek k dosažení cíle, aby absolventi oborů hudební výchovy dosáhli požadovaných kompetencí. O přímou diskriminaci se proto nejedná. Předpokládám také, že tento postup v praxi nezpůsobuje žádné problémy, protože osoby se sluchovým postižením o obory hudební výchovy neprojevují zájem. Současně mám za to, že případné zájemce s mírným sluchovým postižením, které by studium hudební výchovy umožňovalo, fakulta neeviduje jako studenty se sluchovým postižením, protože nemají specifické potřeby při studiu.

C.2.2 Učitelství pro mateřské školy a 1. stupeň základní školy na Masarykově univerzitě

Zákon zakazuje přímou diskriminaci mimo jiné z důvodu zdravotního postižení v oblasti přístupu ke vzdělání.³⁸ K diskriminaci nedojde, pokud lze méně příznivé zacházení odůvodnit legitimním cílem a prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené a nezbytné.³⁹

Zákon o pedagogických pracovnících⁴⁰ vymezuje odbornou kvalifikaci pedagogických pracovníků. Učitel mateřské školy, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě nebo škole zřízené pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, získává odbornou kvalifikaci:

- buď vysokoškolským studiem zaměřeným na speciální pedagogiku,
- nebo vyšším odborným vzděláním zaměřeným na speciální pedagogiku,
- nebo vzděláním stanoveným pro učitele mateřské školy v běžné škole a vysokoškolským vzděláním v bakalářském studijním programu zaměřeném na speciální pedagogiku nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání zaměřeném na speciální pedagogiku.⁴¹

38 Ustanovení § 2 odst. 3 ve spojení s ustanovení § 1 odst. 1 písm. i) antidiskriminačního zákona.

39 Ustanovení § 7 odst. 1 antidiskriminačního zákona.

40 Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

41 Ustanovení § 6 odst. 2 zákona o pedagogických pracovnících zní následovně:

„Učitel mateřské školy, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě nebo škole zřízené pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, získává odbornou kvalifikaci:

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku,
- b) vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na speciální pedagogiku, nebo
- c) vzděláním stanoveným pro učitele mateřské školy podle odstavce 1 a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném bakalářském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku.“

Učitel prvního stupně základní školy, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě nebo škole zřízené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, získává odbornou kvalifikaci podle zákona třemi způsoby:

- buď v magisterském studiu zaměřeném na speciální pedagogiku pro učitele,
- nebo v magisterském studiu speciální pedagogiky a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání zaměřeném na přípravu učitelů prvního stupně základní školy,
- nebo vzděláním stanoveným pro učitele prvního stupně základní školy a vysokoškolským vzděláním získaným studiem zaměřeným na speciální pedagogiku nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání zaměřeném na speciální pedagogiku.⁴²

Rámcové požadavky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy⁴³ jako uznávacího orgánu pak obsahují pravidla při akreditaci studijních programů vysokých škol. Podle tohoto metodického materiálu samostatným studiem speciální pedagogiky se zaměřením na vzdělávání lze získat kvalifikaci učitele v základní škole podle ustanovení § 48 školského zákona,⁴⁴ tj. ve škole, kde se primárně žáci se sluchovým postižením nevzdělávají. Naproti tomu kvalifikaci učitele ve škole zřízené podle ustanovení § 16 odst. 9 školského zákona, tj. mimo jiné ve škole specializované na vzdělávání žáků se sluchovým postižením, je možné podle metodického materiálu získat pouze kombinací studia speciální pedagogiky a učitelství pro první stupeň základní školy.⁴⁵

Na Masarykově univerzitě nejsou osobám se sluchovým postižením přístupné obory učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy kvůli zaměření

---

42 Ustanovení § 7 odst. 2 zákona o pedagogických pracovnících zní následovně:

„Učitel prvního stupně základní školy, který vykonává přímou pedagogickou činnost ve třídě nebo škole zřízené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, získává odbornou kvalifikaci:

- a) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku pro učitele,
- b) vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném magisterském studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku, studijního oboru speciální pedagogika, a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na přípravu učitelů prvního stupně základní školy, nebo
- c) vzděláním stanoveným pro učitele prvního stupně základní školy podle odstavce 1 a vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku, nebo vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku.“

43 Rámcové požadavky na studijní programy, jejichž absolvováním se získává odborná kvalifikace k výkonu regulovaných povolání pedagogických pracovníků ze dne 5. října 2017, čj. MSMT-21271/2017-5; dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/ramcove-pozadavky-na-studijni-programy-jejichz-absolvovanim>.

44 Jde o základní školy speciální, kde se na žádost zákonného zástupce a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení mohou vzdělávat žáci se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, se souběžným postižením více vadami a s autismem se mohou vzdělávat v základní škole speciální.

45 V programu učitelství pro 1. stupeň základní školy ve spojení se studiem speciální pedagogiky v bakalářském programu nebo ve spojení s programem celoživotního vzdělávání zaměřeným na speciální pedagogiku, popřípadě vzděláním v magisterském programu speciální pedagogika ve spojení se vzděláním v programu celoživotního vzdělávání zaměřeným na přípravu učitelů 1. stupně základní školy.

na vzdělávací praxi hlavního proudu. Děkan pedagogické fakulty však nevyločil uvolnění oborů učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy ke studiu nadaných uživatelů českého znakového jazyka, ať už se jako absolventi uplatní kdekoli. Znalosti těchto oborů mohou totiž být podle jeho vyjádření podpůrné pro jinou odbornou praxi, mohou zlepšit praxi speciálních škol a lze je uplatnit i ve školách hlavního proudu prostřednictvím tlumočnicka.

Na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity podobně jako na ostatních pedagogických fakultách veřejných vysokých škol studenti se sluchovým postižením nejčastěji studují speciální pedagogiku. Může to být ovlivněno tím, že řada žáků se sluchovým postižením se vzdělává ve speciálních školách. Zejména jde o ty žáky, kteří jsou uživateli českého znakového jazyka, a čeština je pro ně druhým jazykem. Studenti se sluchovým postižením tedy zřejmě projevují zájem učit na speciálních školách děti se stejným typem postižení.

Popsaná situace spadá do věcné působnosti antidiskriminačního zákona.⁴⁶ Vyloučením osob se sluchovým postižením z možnosti studovat učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy je méně příznivým zacházením ve srovnání se zájemci bez postižení, kteří tyto obory studovat mohou. Abych mohla posoudit, zda opatření Masarykovy univerzity může představovat přímou diskriminaci, musím zodpovědět několik otázek:

- (1) Zda opatření sleduje legitimní cíl.
- (2) Pokud ano, zda je opatření přiměřeným prostředkem k dosažení tohoto cíle
- (3) a zda je k dosažení cíle nezbytné.

Legitimní cíl

V zaměření na vzdělávací praxi hlavního proudu lze spatřovat legitimní cíl pro nerovné zacházení. Veřejné vysoké školy vykonávají akademickou samosprávu a mohou se do značné míry svobodně rozhodnout, jak nabízené obory zaměří.

Přiměřenost

Podle zjištěných preferencí studentů se sluchovým postižením se zdá, že se zaměřují zejména na speciální pedagogiku. Považuji to za logické a žádoucí, protože děti a žáci potřebují především kvalitní vzdělání v přístupné formě a učitelů – rodilých mluvčích českého znakového jazyka – stále není dostatek.⁴⁷

Jsem si také vědoma toho, že obzvlášť pro uživatele českého znakového jazyka by pak mohl být problém nalézt uplatnění v běžném školství kvůli jazykové bariéře a nutnosti tlumočení. V jazykové bariéře by školy mohly u takto malých dětí a žáků spatřovat znemožnění potřebného přímého kontaktu mezi učitelem a dítětem (žákem). S tím souvisí i požadavek,

---

⁴⁶ Je dán zákonem chráněný důvod rozlišování – zdravotní postižení i oblast věcné působnosti antidiskriminačního zákona, kterou je přístup ke vzdělání.

⁴⁷ To vyplývá z tematické zprávy České školní inspekce z listopadu 2017, která se týká vzdělávání dětí a žáků se sluchovým postižením v mateřských a základních školách zřízených podle § 16 odst. 9 školského zákona; dostupné z <http://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Tematicka-zprava-Vzdelavani-deti-a-zaku-se-sluchov>.

aby učitel v mateřské škole a na prvním stupni základní školy byl pro děti a žáky mluvším vzorem; tomuto požadavku se podrobněji věnuji v podkapitole C.2.3.

Děkan Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity uvedl, že uplatnění studentů v praxi se s vývojem osobním i společenským může kdykoli změnit. Nadto jednou z variant, jak získat kvalifikaci na základní škole speciální, je podle zákona o pedagogických pracovnících i vzdělání v oboru učitelství pro mateřské školy či učitelství pro první stupeň základní školy v kombinaci se speciální pedagogikou. Vzdělání v těchto oborech je tak na základních školách speciálních podle zákona využitelné přesto, že je zaměřené na hlavní vzdělávací proud.

Jakkoli je vzdělání v oboru speciální pedagogika pro učitele ve speciálních školách důležité, nemusí být v praxi vždy dostačující kvalifikací. Ve školách zřízených podle ustanovení § 16 odst. 9 školského zákona se vzdělávají i žáci se smyslovým postižením, pro které je důvodem vzdělávání v tomto typu škol pouze jazyková bariéra. Složení žáků ve školách zřízených podle ustanovení § 16 odst. 9 může být velmi různorodé, proto je velkým přínosem, pokud vedle speciální pedagogiky má učitel kvalifikaci i pro běžný vzdělávací proud.

Plošné vyloučení osob se sluchovým postižením z oborů učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy proto nepovažuji za přiměřené k dosažení vytyčeného cíle. Toto opatření neodpovídá sledovanému cíli, protože:

- vzdělání ve jmenovaných oborech zaměřené na hlavní vzdělávací proud zákon předpokládá jako možnou součást vzdělání pedagogů působících na školách speciálních,
- není vyloučeno, aby absolvent se sluchovým postižením učil na běžné škole za účasti tlumočnicka.

Zájem pedagogické fakulty zaměřit na vzdělávací praxi hlavního proudu učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy není přiměřeně závažný při porovnání s právem na rovné zacházení s osobami se sluchovým postižením. Je totiž třeba, aby se na vzdělávání dětí a žáků se sluchovým postižením podíleli pedagogové z řad neslyšících, a v co největší míře a mohli k tomu získat potřebné vzdělání.

Nezbytnost

Děkan fakulty nevyločil otevření oborů učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy uživatelů českého znakového jazyka. Naopak si je vědom celospolečenských výhod, které vzdělání uživatelů českého znakového jazyka v těchto oborech nabízí, a to jak pro speciální školství, tak pro hlavní vzdělávací proud.⁴⁸ V tomto přístupu zcela souhlasím s děkanem fakulty.

---

⁴⁸ Jak jsem již uvedla, není v budoucnu vyloučeno, že by uživatel českého znakového jazyka působil na běžné škole jako učitel a využíval by tlumočnicka. Je jasné, že hlavním problémem pro školy by bylo financování učitele s tlumočnickem. Jsem však přesvědčena, že setkávání žáků z běžných škol s člověkem se sluchovým postižením v roli učitele by bylo oboustranně přínosné. Sociální izolace komunity Neslyšících pouze prohlubuje mýty a předsudky, proti kterým může napomoci jen vzájemné poznání a porozumění.

Podle statistických dat ministerstva se navíc většina žáků základních škol se sluchovým postižením již vzdělává v běžných školách, nikoli ve školách speciálních.⁴⁹

Plošné vyloučení osob se sluchovým postižením ze zmíněných oborů nenaplnuje požadavek nezbytnosti.

Na základě popsaných úvah mohu konstatovat, že **plošné vyloučení osob se sluchovým postižením z možnosti studovat obory učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy představuje přímou diskriminaci. Takové opatření sice sleduje legitimní cíl zaměřený na praxi hlavního vzdělávacího proudu, nicméně není přiměřené, a ani nezbytné.**

Nastíněný přístup děkana fakulty je velmi blízký mému pohledu. Budu ráda, když Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v budoucnu přihlédne k mým zjištěním a zmíněné obory studentům se sluchovým postižením zpřístupní, respektive bude jejich případné přihlášky posuzovat individuálně.

C.2.3 Požadavek na logopedické/foniatrické potvrzení u oborů zaměřených na učitelství pro mateřské školy a 1. stupeň základní školy

Antidiskriminační zákon vedle diskriminace přímé rozlišuje i diskriminaci nepřímou. Nepřímá diskriminace se může objevit ve dvou podobách, které lze pro zjednodušení nazvat formou obecnou a speciální. Speciální forma nepřímé diskriminace spočívá v nepřijetí přiměřeného opatření pro osobu se zdravotním postižením a již jsem ji zmínila výše v podkapitole C.1. Nepřímou diskriminací obecnou⁵⁰ se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je mimo jiné z důvodu zdravotního postižení osoba znevýhodněna oproti ostatním. Nepřímou diskriminací není, pokud toto ustanovení, kritérium nebo praxe je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.

Kvalifikaci učitele ve škole pro žáky se sluchovým postižením je podle zákona o pedagogických pracovnících možné získat i vzděláním v oboru učitelství pro mateřské školy či učitelství pro první stupeň základní školy v kombinaci se speciální pedagogikou.

Tři pedagogické fakulty veřejných vysokých škol⁵¹ požadují v případě oborů zaměřených na učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy po uchazečích doložení logopedického potvrzení o absenci řečové vady (případně potvrzení i z foniatrického vyšetření⁵²).

Děkan Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy uvedl, že se jedná o obory, u nichž se správná výslovnost uchazečů vztahuje přímo k obsahu studia a jeho výstupům. Učitel mateřské školy

---

49 Podle Analýzy prvního roku implementace společného vzdělávání I, kterou vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, se v letech 2015–2017 vzdělávalo v základních školách celkem 1 239 žáků se sluchovým postižením, z toho 483 ve speciální základní škole a 756 v běžné základní škole (z toho 733 v běžné třídě a 23 ve speciální třídě). Statistické údaje o počtech dětí se sluchovým postižením v mateřských školách analýza neobsahuje.

50 Ustanovení § 3 odst. 1 antidiskriminačního zákona.

51 Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Univerzita Karlova a Univerzita Jana Palackého v Olomouci.

52 V případě Univerzity Jana Palackého v Olomouci.

a prvního stupně základní školy musí být podle děkana fakulty pro své žáky mluvním vzorem. Tyto obory nejsou podle jeho vyjádření postaveny tak, aby zaručovaly nebo slibovaly uplatnění ve speciálním školství. Uchazeči se sluchovou vadou mohou podle děkana fakulty studovat speciální pedagogiku a na ni navázat rozdílovým studiem pro výkon profese na prvním stupni základní školy nebo v mateřské škole. Upozornil také na možnost studovat obor Čeština v komunikaci neslyšících, který může být taky základem pro výkon učitelské profese ve speciálním školství.

Na Pedagogické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem takové potvrzení požadují pro tyto obory i v případě, že je chce uchazeč studovat v kombinaci se speciální pedagogikou.

Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci řeší u uchazečů se specifickými potřebami povinnost doložit potvrzení z logopedického i foniatrického vyšetření individuálně.

Požadavek logopedického potvrzení o absenci vady řeči nebo foniatrického vyšetření je neutrální praxe některých pedagogických fakult, která dopadá hůře na uchazeče se sluchovým postižením. Většina osob se sluchovým postižením totiž vadou řeči trpí, protože nemá nad řeči sluchovou kontrolu či ji má ztíženou. Tuto zdánlivě neutrální praxi je třeba posoudit z hlediska nepřímé diskriminace.⁵³ K tomu, abych mohla posoudit, zda se jedná o nepřímou diskriminaci, či nikoliv, musím zodpovědět stejné otázky jako při posuzování diskriminace přímé v podkapitole C.2.2. Nepřímou diskriminací totiž podle antidiskriminačního zákona není, pokud je tato na pohled neutrální praxe objektivně odůvodněna legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.

Legitimní cíl

Děkan Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy odůvodnil požadavek logopedického potvrzení tím, že absolvent zmíněných oborů má být pro žáky mluvním vzorem. Uvedl také, že studium těchto oborů je zaměřeno na vzdělávání hlavního proudu, nikoli na speciální školství. Rozumím tomu, že obzvláště pro děti a žáky nižšího věku je velmi důležité, aby učitel dobře artikuloval a byl pro ně mluvním vzorem. Tento cíl opatření lze považovat za legitimní.

Přiměřenost

Vyžadování logopedického potvrzení o absenci vady řeči je vhodným prostředkem k tomu, aby pedagogická fakulta zajistila, že učitel v mateřské škole či na prvním stupni základní školy bude dobrým mluvním vzorem.

Cíl, aby byl absolvent dobrým mluvním vzorem, není přiměřeně závažný při porovnání s právem na rovné zacházení. Bezpodmínečné vyžadování doložení logopedického potvrzení o absenci řečové vady i po případných uchazečích se sluchovým postižením proto nepovažuji za přiměřené. Chápu, že fakulty tato potvrzení obecně požadují. Za přiměřené však považuji, že si v případech zájemců se speciálními vzdělávacími potřebami vyhradí fakulty možnost udělení výjimky, jako je tomu například na Pedagogické fakultě Univerzity Jana Palackého v Olomouci. Vedou mě k tomu důvody, které jsem již naznačila výše:

---

⁵³ V obecné formě, tj. podle ustanovení § 3 odst. 1 antidiskriminačního zákona.

- Možnosti uplatnění je třeba se zájemci se sluchovým postižením individuálně probrat, nicméně omezené uplatnění nemůže být překážkou k přijetí ke studiu; trend se totiž může kdykoli změnit.
- Zejména učitelů, kteří ovládají dobře český znakový jazyk, je nedostatek, a je třeba přestat před zájemce z řad neslyšících klást další překážky k získání pedagogické kvalifikace, o kterou projevují zájem.

Nezbytnost

Udělení výjimky z daného požadavku v individuálních odůvodněných případech není způsobilé dosažení sledovaného cíle obecně ohrozit. Situace, kdy by absolvent s lehkým sluchovým postižením a vadou řeči nastoupil bez tlumočnicka na běžnou základní školu, by mohla vzhledem k počtu studentů se sluchovým postižením na pedagogických fakultách nastat v jednotkách případů; možnosti uplatnění by s uchazeči se sluchovým postižením měla fakulta individuálně probrat, čímž může těmto případům částečně předejít. Rozhodující však budou požadavky zaměstnavatele. Možnost absolvování těchto oborů je naproti tomu v případě zájemců zejména z řad uživatelů českého znakového jazyka v celospolečenském zájmu, jak jsem popsala výše.

Vyžadování potvrzení od logopeda o absenci řečové vady, případě potvrzení od foniatra, pro obory zaměřené na učitelství v mateřské škole a na prvním stupni základní školy, sleduje legitimní cíl, aby učitelé dětí a žáků nízkého věku byli správným mluvním vzorem. Striktní uplatňování tohoto požadavku bez možnosti udělení výjimky zájemcům z řad osob se sluchovým postižením není přiměřeným ani nezbytným prostředkem k dosažení sledovaného cíle.

C.2.4 Studium logopedie a požadavek logopedického/foniatrického potvrzení

I u dalších oborů je třeba požadavek logopedického či foniatrického potvrzení posoudit z hlediska nepřímé diskriminace.⁵⁴

Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity žádá potvrzení od logopeda u předmětu logopedie. Studenti s těžkým postižením sluchu ale potvrzení dodávat nemusejí; zároveň neskládají zkoušku z logopedie, pouze ze surdopedie.⁵⁵

Logopedické potvrzení vyžaduje u oborů se zaměřením na logopedii⁵⁶ i Pedagogická fakulta v Hradci Králové.

Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci vyžaduje po uchazečích o obor logopedie potvrzení z foniatrického vyšetření. Děkan fakulty k tomu uvedl, že fakulta umožňuje konzultaci podrobné náplně studia jednotlivých oborů s ohledem na individuální zdravotní postižení studenta.

⁵⁴ Podle ustanovení § 3 odst. 1 antidiskriminačního zákona.

⁵⁵ Při specializaci surdopedie-logopedie.

⁵⁶ Bakalářské studium oboru speciální pedagogika – intervence a studium navazujícího magisterského oboru speciální pedagogika – logopedie.

Logopedie se jako pedagogická a vědní disciplína zabývá poruchami řeči u dětí i dospělých. U tohoto oboru je proto důležité, aby absolvent dokázal diagnostikovat a napravovat vady řeči; je potřeba, aby byl mluvním vzorem. Jednotlivé fakulty mohou mít studium logopedie organizováno různě,⁵⁷ lze však říci, že u studia zaměřeného na logopedii je legitimní požadovat logopedické či foniatrické potvrzení o absenci vad řeči apod. jednoduše proto, že správná výslovnost je podstatou tohoto studia. Na rozdíl od oborů učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy považují bezpodmínečné vyžadování logopedického či foniatrického potvrzení za přiměřené, protože řečová vada studenta by mohla mít zásadně negativní vliv na studium logopedie i následný výkon logopedické profese. Považují toto opatření i za nezbytné, protože odpovídá vysokým nárokům na výslovnost studentů logopedie.

Vyžadování potvrzení z foniatrického či logopedického vyšetření o absenci řečové vady po uchazečích o studium logopedie proto nepovažují za nepřímou diskriminaci vůči osobám se sluchovým postižením. Opatření sleduje legitimní cíl, aby studenti a následní absolventi oboru logopedie měli výbornou výslovnost. Vyžadování zmíněných potvrzení je přiměřeným a nezbytným prostředkem k dosažení tohoto cíle.

C.2.5 Studium českého jazyka a požadavek logopedického potvrzení na Univerzitě Karlově

Posledním případem, který podrobím testu nepřímé diskriminace kvůli požadavku doložení logopedického potvrzení o absenci řečové vady, je studium výuky všeobecně vzdělávacího předmětu český jazyk na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy.

Logopedické potvrzení vyžaduje Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy u oboru učitelství českého jazyka jako jediná. Správná výslovnost je podle děkana fakulty totiž úzce spjata se studiem. Učitel českého jazyka má být pro své žáky podle fakulty mluvním vzorem podobně jako učitel v mateřské škole nebo na prvním stupni základní školy.

Dále děkan fakulty uvedl, že fakulta zaznamenala jeden případ osoby se sluchovým postižením, která projevila zájem o obor český jazyk ve studijním programu učitelství pro střední školy. Požadavek logopedického potvrzení rozporovala a dotazovala se e-mailem, zda jí fakulta udělí výjimku. Podle vyjádření děkana fakulty jí nebylo možné v e-mailové komunikaci potvrdit, že jako jediná z cca dvou set zájemců o obor nemusí předkládat potvrzení z logopedického vyšetření, protože trpí sluchovým postižením. Podmínky přijímacího řízení jsou podle děkana fakulty platné stejně i pro uchazeče se sluchovým postižením. Nakonec proto přihlášku nepodala.

Děkan fakulty dále uvedl, že fakulta potvrzení od logopeda nevyžaduje v bakalářském studiu českého jazyka se zaměřením na vzdělávání, které ještě není studiem pro výkon učitelské profese, ale přípravou na ně. Fakulta tak podle děkana fakulty dává prostor i uchazečům s drobnými logopedickými vadami, aby využili času do navazujícího magisterského studia ke zlepšení výslovnosti.

Jak jsem rozebrala výše, požadavek na doložení logopedického potvrzení o absenci řečové vady dopadá méně příznivě na uchazeče z řad osob se sluchovým postižením oproti uchazečům bez sluchového postižení. Abych mohla posoudit, zda toto zdánlivě neutrální

---

⁵⁷ Zpravidla se však jedná o zaměření v rámci oboru speciální pedagogika.

opatření představuje nepřímou diskriminaci, musím opět v první řadě zodpovědět otázku, zda opatření sleduje legitimní cíl. Pokud ano, musím dále zodpovědět, zda je bezpodmínečný požadavek na doložení logopedického potvrzení o absenci řečové vady přiměřeným a nezbytným prostředkem k dosažení tohoto cíle.

Legitimní cíl

Odůvodnění, že učitel češtiny má být pro své žáky mluvním vzorem, i argument, že správná výslovnost je úzce spjata se studiem, považuji za legitimní. Rozumím tomu, že děkan fakulty vnímá vysokou úroveň vyjadřování v českém jazyce u učitelů tohoto jazyka jako potřebnou a důležitou.

Přiměřenost

Vyžadování logopedického potvrzení o absenci vady řeči je vhodným prostředkem k tomu, aby pedagogická fakulta zajistila, že učitel češtiny bude mluvním vzorem s dobrou výslovností.

Považuji za přiměřené, pokud fakulta zmíněné potvrzení požaduje po uchazečích, jimž v získání tohoto potvrzení nebrání zdravotní postižení. Domnívám se však, že možnost osob se zdravotním postižením studovat tento obor by fakulta měla posuzovat individuálně bez ohledu na doložení logopedického potvrzení. Není totiž přiměřené, aby například talentovaný uživatel českého znakového jazyka, který chce učit český jazyk na škole specializované na vzdělávání žáků se sluchovým postižením, nemohl vedle speciální pedagogiky získat standardní vzdělání v tomto oboru na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Naopak se domnívám, že by toto vzdělání mohl dobře využít i ve speciálním školství.

Postup pedagogické fakulty v konkrétním případě, který děkan fakulty nastínil, ilustruje nepřiměřenost užitých prostředků. Fakulta rigidně trvala na svém požadavku logopedického potvrzení i u osoby se sluchovým postižením, která projevila zájem o studium češtiny, aniž zjišťovala její další schopnosti a motivace pro studium zrovna tohoto oboru. Na rozdíl od fakulty se domnívám, že právě skutečnost, že je uchazeč osobou se sluchovým postižením, může odůvodnit udělení výjimky z tohoto požadavku.

Nezbytnost

Udělení výjimky v individuálních odůvodněných případech není způsobilé dosažení sledovaného cíle obecně ohrozit. Na pedagogických fakultách totiž studuje zlomek studentů, kterých by se výjimka mohla dotknout. Pochopila jsem, že Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy evidovala v loňském roce jednu osobu se sluchovým postižením, která projevila zájem o tento obor.

Dospěla jsem proto k závěru, že **vyžadování logopedického potvrzení o absenci řečové vady po uchazečích o studium výuky všeobecně vzdělávacího předmětu český jazyk bez možnosti individuální výjimky pro osoby se sluchovým postižením představuje nepřímou diskriminaci**. Dané opatření sice sleduje legitimní cíl, aby učitel češtiny byl mluvním vzorem pro své žáky; přísné vyžadování logopedického potvrzení o absenci řečové vady však není prostředkem přiměřeným ani nezbytným k dosažení sledovaného cíle.

D. Informace o dalším postupu

Na základě svého hodnocení si ve smyslu ustanovení § 21b písm. c) zákona o veřejném ochránci práv dovoluji formulovat několik konkrétních doporučení některým pedagogickým fakultám:

- Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity doporučuji, aby umožnila studovat obory učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy také případným nadaným zájemcům z řad osob se sluchovým postižením.
- Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy a Pedagogické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem doporučuji, aby přihlášky osob se sluchovým postižením do oborů zaměřených na učitelství pro mateřské školy a učitelství pro první stupeň základní školy posuzovaly individuálně. Při posouzení by měly mít na paměti dlouhodobý nedostatek pedagogů se znalostí českého znakového jazyka. Dále doporučuji, aby u uchazečů se sluchovým postižením netrvaly na doložení logopedického potvrzení o absenci vady řeči.
- Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy doporučuji, aby umožňovala zájemcům o studium výuky všeobecně vzdělávacího předmětu český jazyk, kteří mají sluchové postižení, výjimku z povinnosti doložit logopedické potvrzení o absenci vady řeči.

Zprávu zasílám všem děkanům pedagogických fakult, se kterými jsem komunikovala. Budu velmi ráda, pokud se k mým závěrům a doporučením vyjádří do 30 dnů od doručení této závěrečné zprávy.

Brno 5. prosince 2017

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)